

**Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет менеджменту, адміністрування та права
Кафедра менеджменту, бізнесу і адміністрування**

В.М. Петров

ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Методичні вказівки до проведення практичних занять

**для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної і заочної форм навчання спеціальності 073 Менеджмент**

Харків 2024

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет менеджменту, адміністрування та права
Кафедра менеджменту, бізнесу і адміністрування

В.М. Петров

ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Методичні вказівки до проведення практичних занять

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної і заочної форми навчання спеціальності 073 Менеджмент

Затверджено
рішенням навчально-методичної комісії
факультету менеджменту,
адміністрування та права
Протокол № 1 від 17 вересня 2024 р.

Харків 2024

УДК 631.153(072)

П 39

Схвалено

на засіданні кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування

(протокол № 1 від 27 серпня 2024 р.)

Рецензенти:

Шиян Н.І., доктор екон. наук, доцент Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Білоусько Т.Ю., канд. екон. наук, доцент кафедри економіки та бізнесу Державного біотехнологічного університету

- П 39** Петров В.М. Планування діяльності підприємств : методичні вказівки до проведення практичних занять для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної і заочної форм навчання спеціальності 073 Менеджмент. Харків : ДБТУ, 2024. 40 с.

Методичні вказівки до проведення практичних занять з навчальної дисципліни «Планування діяльності підприємств» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної і заочної форм навчання спеціальності 073 Менеджмент містять її опис, програму та структуру викладання. Наведена тематика теоретичної і практичної складової навчальної дисципліни, питання для підсумкового контролю, критерії оцінки, список рекомендованої літератури. Методичні вказівки можуть бути корисними для здобувачів інших спеціальностей, науково-педагогічних працівників, керівників і спеціалістів виробничих підприємств, підприємців, які цікавляться проблемами планування діяльності виробничих підприємств.

УДК 631.153(072)

© Петров В.М., 2024

© ДБТУ, 2024

ВСТУП

Планування є першою і головною загальною функцією менеджменту, оскільки прийняття у процесі її реалізації рішення визначають характер здійснення усіх інших функцій управління.

Планування діяльності підприємств – це цілеспрямована інтелектуальна діяльність, що має на меті визначення цілей і завдань функціонування підприємства, а також шляхів і методів їхнього досягнення. Тобто планування передбачає завчасне ухвалення рішення про те, що, коли, кому і як робити, проектування бажаних майбутніх результатів. Планування є своєрідним містком між нинішнім станом підприємства і тим, до якого прагнемо.

Передовий вітчизняний та іноземний досвід переконує, що саме в умовах економічної кризи, інфляції і нестабільного законодавства (тобто хаосу в зовнішньому середовищі) більше порядку має бути у внутрішній організації дій суб'єктів господарювання. Саме планування, що є провідною функцією менеджменту, має відігравати важливу роль у виході з економічної кризи, у стабілізації і розвитку підприємства – головної ланки у будь-якій сфері економічної діяльності.

Важливість планування висловлено у відомому афоризмі *«планувати чи бути планованим»*. Зміст цього виразу полягає у тому, що підприємство, яке не вважає за потрібне або не вміє планувати свою діяльність, само стає об'єктом планування, засобом для досягнення чужих цілей. Серйозний підхід до планування створює основу для стабільної та ефективної роботи будь-якого суб'єкта господарської діяльності.

Планування тісно пов'язане з **прогнозуванням** – оцінкою рішень, що приймаються, з позицій можливостей їх виконання та наслідків, до яких вони можуть призвести. Якщо у процесі планування визначаються дії, які необхідно здійснити для досягнення цілей, а також послідовність їх виконання, то при прогнозування основне завдання полягає в оцінці наявних можливостей та відборі тих з них, які виявляються найбільш зручними і результативними.

Відповідно, прогнозування повинно передувати плануванню. Перш ніж визначити, як саме буде діяти підприємство, необхідно всебічно розглянути якомога більше можливостей з метою визначення, до яких результатів вони можуть призвести, чи можуть вони мати негативні наслідки, яка їх ефективність, наскільки вони є доступними

тощо. Лише після того, як обрані найбільш прийнятні та ефективні варіанти, можна приступати до власне процесу планування.

Прогнозування є дуже складним етапом, адже будувати прогнози доводиться у ситуації невизначеності. З-за цього уяви щодо можливих варіантів розвитку подій обов'язково будуть неповними і неточними. Саме тому у процесі прогнозування необхідно враховувати якомога більші обсяги інформації.

Факторів невизначеності, з якими доводиться зіштовхуватися у своїй роботі менеджеру, дуже багато. Умовно їх можна поділити на декілька груп:

- ✓ пов'язані з *природними факторами* – обсяги ресурсів, природні та погодні умови, аварії тощо;
- ✓ пов'язані з *найближчим оточенням організації* – поведінка покупців, конкурентів, відносини з постачальниками і торговельними організаціями;
- ✓ пов'язані з *соціально-економічною і політичною ситуацією у країні* – зміна влади, різкі зміни державної економічної політики, коливання макроекономічних індикаторів, інфляція, діяльність профспілок, екологічних організацій тощо.

Крім простого прогнозування і визначення потрібних дій, планування також характеризується здатністю передбачати будь-які несподіванки, що можуть виникнути у процесі роботи. Підприємство не може повністю ліквідувати ризик своєї діяльності, однак воно здатне управляти ним за допомогою ефективного планування.

Планування виробництва як особливий вид управлінської діяльності забезпечує цілеспрямованість та узгодженість роботи усіх учасників виробничого процесу.

1. Мета і завдання вивчення дисципліни

Структура робочої програми навчальної дисципліни «Планування діяльності підприємств» наведена у табл. 1.

1. Структура робочої програми навчальної дисципліни «Планування діяльності підприємств»

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Статус дисципліни: <i>обов'язкова</i>	
Тем – 12	Рік підготовки	
	четвертий	четвертий
	Семестр	
	сьомий	сьомий
Загальна кількість годин – 120	Лекції	
	24 год.	6 год.
	Практичні	
	24 год.	6 год.
	Самостійна робота	
	72 год.	138 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4; самостійної роботи здобувача – 6	Вид контролю:	
	Екзамен	Екзамен

Метою вивчення навчальної дисципліни «Планування діяльності підприємств» є набуття здобувачами теоретичних знань і формування практичних навичок щодо планування виробничої і комерційної діяльності суб'єктів господарювання в умовах багатоукладної економіки і розвитку ринкових відносин.

Завданням вивчення дисципліни є обґрунтування шляхів організаційно-господарського зміцнення виробничих підприємств, узагальнення нових тенденцій у плануванні виробничої і комерційної діяльності, планування заходів щодо найбільш ефективного використання землі, трудових і матеріально-технічних ресурсів. Конкретизувати ці завдання можна так:

- оволодіння здобувачами методами наукового пізнання;
- аналіз та оцінка тенденцій розвитку та обґрунтування прогресивних форм планування виробництва на підприємствах;

- обґрунтування раціональних методів планування трудових процесів в окремих галузях;
- планування (обґрунтування) раціональної галузевої структури підприємства;
- планування ефективних організаційно-економічних взаємовідносин у межах підприємства;
- планування заходів щодо ефективного використання основних факторів виробництва – землі, робочої сили і матеріально-технічних засобів;
- планування заходів щодо удосконалення організаційної побудови виробництва, розвитку головних галузей, допоміжних, обслуговуючих і підсобних промислових виробництв.

Об'єктом вивчення навчальної дисципліни «Планування діяльності підприємств» є процеси прояву економічних законів та механізмів їх дії у специфічних умовах ведення виробничої діяльності з метою одержання прибутку за оптимальних витрат праці і коштів на одиницю кінцевої продукції. Досягнення цих цілей у виробничій сфері здійснюється шляхом розробки і використання найбільш раціональних прогресивних форм і методів планування, поглиблення спеціалізації і підвищення рівня концентрації виробництва, планування оплати праці і матеріального стимулювання, науково обґрунтованого планування виробничих процесів в усіх сферах діяльності підприємства.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є відносини, які виникають між учасниками виробничого процесу під час установаження і реалізації пріоритетів, цілей, пропорцій та комплексу заходів, що забезпечують їх досягнення.

Навчальна дисципліна «Планування діяльності підприємств» забезпечує формування таких програмних результатів навчання:

ПРН 4. Демонструвати навички виявлення проблем та обґрунтування управлінських рішень.

ПРН 5. Описувати зміст функціональних сфер діяльності організації.

ПРН 6. Виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень.

ПРН 8. Застосовувати методи менеджменту для забезпечення ефективної діяльності організації.

ПРН 7. Виявляти навички організаційного проектування.

ПРН 16. Демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним.

ПРН 17. Виконувати дослідження індивідуально та/або в групі під керівництвом лідера.

Відповідно до вимог освітньо-професійної програми після вивчення навчальної дисципліни «Планування діяльності підприємств» здобувач повинен *знати*:

- теоретичні основи планування виробничої і комерційної діяльності на підприємстві;
- види планів, їх переваги, недоліки, сфери застосування;
- методологію планування комплексної підготовки виробництва та раціоналізації виробничих систем;
- систему планових норм і нормативів;
- планування виробничих програм окремих галузей підприємства та засоби її оптимізації;
- методику розрахунку вартісних показників обсягів виробництва і реалізації продукції;
- методику планування витрат праці і чисельності основних і допоміжних працівників;
- систему показників оцінювання рівня ефективності використання матеріально-технічних та енергетичних ресурсів;
- систему планування та організацію роботи персоналу та оплати його праці.

вміти:

- розробляти систему планування на підприємстві з урахуванням конкретних природно-економічних умов;
- планувати потребу у кожному виді трудових, матеріально-технічних та енергетичних ресурсів;
- впроваджувати заходи, спрямовані на гармонійне поєднання типів і методів планування виробництва з метою забезпечення оптимізації виробничих процесів, ефективного використання їх основних елементів та досягнення високих виробничих та економічних показників у діяльності підприємства;
- обґрунтовувати організаційні заходи із забезпечення зростання продуктивності праці шляхом дотримання рекоменда-

цій з її планування, організації, високої якості виробленої продукції та її конкурентоспроможності.

Базовими дисциплінами для успішного засвоєння програмного матеріалу дисципліни «Планування діяльності підприємств» є «Економіка підприємства», «Менеджмент», «Аналіз господарської діяльності», «Операційний менеджмент», «Організація, нормування і оплата праці», «Маркетинг», «Галузевий менеджмент» тощо. У процесі свого розвитку вони доповнюють і збагачують одна одну новими теоретичними і прикладними положеннями з питань розвитку господарської і виробничої діяльності суб'єктів господарювання.

Перелік компетентностей

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, які характеризуються комплексністю і невизначеністю умов, у сфері менеджменту або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів соціальних та поведінкових наук.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу;

ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

ЗК 5. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;

ЗК 10. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні;

ЗК 11. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації;

ЗК 12. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Фахові компетентності спеціальності (ФК):

ФК 1. Здатність визначати та описувати характеристики організації;

ФК 2. Здатність аналізувати результати діяльності організації, зіставляти їх з факторами впливу зовнішнього та внутрішнього середовища;

ФК 3. Здатність визначати перспективи розвитку організації;

ФК 4. Вміння визначати функціональні області організації та зв'язки між ними;

ФК 7. Здатність обирати та використовувати сучасний інструментарій менеджменту;

ФК 8. Здатність планувати діяльність організації та управляти часом;

ФК 12. Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, формувати обґрунтовані рішення.

2. Структура навчальної дисципліни

Назва розділів та тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	Загальний обсяг	аудиторних				Самостійна робота	Загальний обсяг	аудиторних				Самостійна робота
		усього	в тому числі					усього	в тому числі			
лекції			лабораторні	практичні	лекції				лабораторні	практичні		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Мета і завдання вивчення дисципліни, дисципліни, методи і прийоми досліджень	10	4	2		2	6	10	1	0,5		0,5	9
Тема 2. Галузеві особливості планування діяльності підприємств	10	4	2		2	6	10	1	0,5		0,5	9
Тема 3. Зміст та організація внутрішньогосподарського планування	10	4	2		2	6	10	1	0,5		0,5	9
Тема 4. Поточне та оперативне планування	10	4	2		2	6	10	1	0,5		0,5	9
Тема 5. Планування потреби в основних засобах	10	4	2		2	6	10	1	0,5		0,5	9
Тема 6. Планування ремонтів, технічних оглядів і зберігання техніки	10	4	2		2	6	10	1	0,5		0,5	9
Тема 7. Планування оптимального поєднання галузей на підприємстві	10	4	2		2	6	10	1	0,5		0,5	9
Тема 8. Обґрунтування виробничої програми з тваринництва	10	4	2		2	6	10	1	0,5		0,5	9
Тема 9. Планування забезпечення тваринництва кормами	10	4	2		2	6	10	1	0,5		0,5	9
Тема 10. Обґрунтування виробничої програми з рослинництва	10	4	2		2	6	10	1	0,5		0,5	9
Тема 11. Планування підсобних промислових виробництв	10	4	2		2	6	10	1	0,5		0,5	9
Тема 12. Планування допоміжних та обслуговуючих підрозділів	10	4	2		2	6	10	1	0,5		0,5	9
Всього годин	120	48	24		24	72	120	12	6		6	108

3. Програма навчальної дисципліни

Лекція – основна форма проведення навчальних занять у закладі вищої освіти. Її призначення – засвоєння теоретичного матеріалу. Лекція є складовою загального курсу лекцій, який охоплює основний теоретичний матеріал окремої або кількох тем навчальної дисципліни. Тематика курсу лекцій визначається робочою навчальною програмою.

Тема 1. Мета і завдання вивчення дисципліни, методи і прийоми досліджень

Теоретичною основою дисципліни «Планування діяльності підприємств» є економічна теорія, яка підводить науковий фундамент під господарську діяльність товаровиробників, розкриває механізм дії економічних законів.

Серед економічних законів найбільш суттєво на виробничу діяльність підприємств впливає закон вартості, який регулює виробництво та обмін товарів відповідно до їх суспільно необхідних витрат. Інакше кажучи, ціна продукції повинна відшкодовувати сукупні, втілені в її виробництво витрати минулої і живої праці. Якщо цього не відбувається, то підприємство у ринкових умовах існувати не може.

Закон зростання продуктивності суспільної праці вимагає заощадження, економії сукупної праці, але таким чином, щоб частка уречевленої праці неухильно зростала, а живої – зменшувалася швидшими темпами, що дає змогу знижувати її загальну кількість в одиниці продукції.

З останнім законом тісно пов'язана дія закону економії часу, який передбачає організацію робіт з мінімально можливими витратами часу на їх здійснення, а отже, дозволяє зменшувати витрати на одиницю продукції.

Метод – це спосіб пізнання предмета, що вивчається. Організація виробництва пізнається у поєднанні теорії і практики, що визначає головні напрями розвитку виробництва. Теорія висвітлює шлях практиці, практика ж підтверджує правоту чи безпідставність теоретичних положень, тобто є критерієм істини.

Методологічною основою такого пізнання є діалектичний метод, який розглядає розвиток усіх явищ в їх взаємодії та взаємозв'язку, у переході кількісних змін в якісні, в єдності і боротьбі протилежностей.

Для глибшого пізнання процесів організації виробництва на підприємствах, визначення кількісних характеристик їх показників і впливу різних факторів користуються різними методами досліджень, зокрема: монографічним, статистичним, експериментальним, розрахунково-конструктивним (варіантним), економіко-математичним, балансовим.

Тема 2. Галузеві особливості планування діяльності підприємств

Сільське господарство, як жодна інша галузь народногосподарського комплексу, дуже тісно пов'язане з використанням у виробництві природних ресурсів – землі, води, повітря, сільськогосподарських рослин і тварин. Тому планування та організація виробництва тут має певні специфічні особливості, які зумовлюють необхідність комплексного врахування значно більшої, порівняно з іншими галузями, сукупності факторів.

Земля, як основний засіб виробництва у сільському господарстві, на відміну від інших засобів виробництва, є одночасно предметом і знаряддям праці. Оскільки земля просторово обмежена, то зростання обсягів виробництва продукції повинно забезпечуватися за рахунок інтенсифікації використання земельних ресурсів. Для цього потрібні відповідні матеріальні ресурси – продукти праці інших виробництв.

Сільськогосподарське виробництво як жодне інше розосереджене по усій території України. Це зумовлює значні додаткові витрати, що пов'язані зі створенням великих транспортних, інженерних та інших комунікацій, складністю управління, зв'язку тощо

Територіальна розосередженість земельних угідь не дозволяє широко застосовувати найбільш економічні види палива та енергії, веде до багаторазового збільшення перевезень різноманітних вантажів: урожаю сільськогосподарських культур, продукції ферм, мінеральних добрив, кормів, насінневого і садивного матеріалу тощо. Це зумовлює підвищену потребу галузі в енергетичних ресурсах і становить підвищені вимоги до обліку і контролю за надходженням і рухом матеріальних ресурсів. Тому економічно вигідною в цьому плані є подальша концентрація енергоємних галузей та видів виробництв (зокрема галузей тваринництва).

Розосередженість сільськогосподарського виробництва залишається однією з об'єктивних причин, яку необхідно брати до уваги при

формуванні нормативної бази витрат матеріалів, палива та енергії на галузевому і локальному рівнях.

Тема 3. Зміст та організація внутрішньогосподарського планування

У сучасних умовах пореформеного розвитку аграрного сектору економіки України ставлення до планування як на державному рівні, так і на рівні окремих суб'єктів господарювання різко змінилося: від абсолютизації до нігілізму, майже повного його відкидання. Сьогодні більшість сільськогосподарських підприємств не йдуть далі складання виробничої програми, не планують витрати і собівартість продукції, не складають фінансовий план, госпрозрахункові плани підрозділів. Спостерігається майже повне згортання планово-аналітичної роботи – пряме руйнування економічних основ цивілізованого ринку.

На рівні окремого підприємства планування виробничо-фінансової діяльності й соціального розвитку колективу має назву внутрішньогосподарського. Воно охоплює сукупність планово-розрахункової, економічної та організаційної роботи зі складання, обґрунтування і контролю за ходом виконання планів діяльності підприємства та його підрозділів на певний період.

Планування є спеціалізованим видом управлінської діяльності. Серед п'яти основних функцій управління організацією (планування; організація; координація і регулювання; активізація і стимулювання; облік, контроль і аналіз) провідна роль належить саме плануванню. Воно – перший і найзначніший етап процесу менеджменту. На основі системи планів, створених підприємством, у подальшому здійснюються організація запланованих робіт, мотивація залученого для їх виконання персоналу, контроль результатів та оцінка їх з погляду планових показників.

Крім простого прогнозування і визначення необхідних дій, планування також характеризується здатністю передбачати будь-які несподіванки, що можуть виникнути у процесі роботи. Сільськогосподарське підприємство не може повністю ліквідувати ризик своєї діяльності, однак воно здатне управляти ним за допомогою ефективного планування.

Планування виробництва, як особливий вид управлінської діяльності, забезпечує цілеспрямованість та узгодженість роботи всіх учасників виробничого процесу. Планування відокремилось у само-

стійний вид діяльності у ході поділу праці, виникнення кооперації і збільшення обсягів виробництва.

Тема 4. Поточне та оперативне планування

Поточний (річний) план визначає виробничу і фінансову діяльність сільськогосподарського підприємства, а також соціальний розвиток трудового колективу на календарний рік. Він складається на підставі перспективного плану з урахуванням ступеня його виконання за попередні роки і розроблених у господарстві заходів щодо підвищення родючості ґрунтів і продуктивності тварин, найбільш раціонального використання виробничих ресурсів, впровадження досягнень науки і передового досвіду, підвищення продуктивності праці і зниження собівартості продукції.

Розробка поточних планів (так само як і перспективних) здійснюється у два змістовні блоки: спочатку виконують підготовчу роботу, потім розраховують відповідні планові показники (рис. 4.1). Мета підготовчої роботи – виявити невикористані резерви підвищення ефективності господарювання, намітити шляхи їх освоєння і підготувати вихідну інформацію для складання плану.

Основним у цій роботі є аналіз виробничо-фінансової діяльності сільськогосподарського підприємства. Аналізують результати роботи господарства та його окремих підрозділів за попередні планові періоди. Фактичні дані порівнюють з плановими за попередні 3-5 років, а також з показниками передових підприємств, середніми по району і області.

Оперативне планування є завершальною ланкою у системі планування діяльності сільськогосподарського підприємства. Воно виступає як засіб виконання довго-, середньо- та короткострокових планів і є одним із важелів оперативного управління виробництвом. Посилення нестабільності сфери функціонування підприємств у динамічних умовах ринкової економіки підвищує роль саме оперативного планування.

Економічна суть оперативного планування полягає у детальній розробці планів підприємства та його окремих підрозділів (цехів, бригад, ферм, окремих робочих місць) на короткі проміжки часу – окремий виробничий період, місяць, декаду, робочий тиждень, добу, зміну. При цьому опрацювання планів органічно поєднується з вирішенням питань організації їх виконання та поточного регулювання.

Тема 5. Планування потреби в основних засобах

З-за великої різноманітності видів і марок сільськогосподарських машин, широкого спектру нормоутворюючих факторів, сезонності сільськогосподарського виробництва складною проблемою у сільськогосподарських підприємствах є планування потреби та організація ефективного використання машинно-тракторного парку (МТП).

Розрахунок потреби у сільськогосподарській техніці повинен бути науково-обґрунтованим і виходити з необхідності залучення у першу чергу тих машин і обладнання, яких сільськогосподарське підприємство більш всього потребує для формування раціонального машинно-тракторного парку та здійснення прийнятих технологій виробництва. Розрахунки проводять з урахуванням фактичного використання наявного парку машин і виконання запланованого річного обсягу робіт.

Основними методами визначення потреби сільськогосподарських підприємств у техніці та складання плану її експлуатації є: нормативний; економіко-математичний; розрахунково-конструктивний.

Нормативний метод ґрунтується на застосуванні укрупнених нормативів, які розробляються для сільськогосподарських підприємств різних регіонів України зональними науково-дослідними установами. У кожному конкретному випадку нормативи уточнюють з урахуванням особливостей природно-економічних умов: рельєфу місцевості, розміру і конфігурації земельних ділянок, питомого опору ґрунтів, місця розташування господарства відносно ринків збуту продукції, транспортних магістралей, спеціалізації, структури посівних площ, рівня інтенсивності виробництва, обсягу вантажоперевезень, технологій вирощування культур тощо.

Економіко-математичний метод є найбільш ефективним. За наявності у господарстві персональних електронно-обчислювальних машин та відповідного програмного забезпечення, застосування цього методу дозволяє звести до мінімуму витрати часу на розробку оптимального плану використання машин і знарядь. Ще більший ефект досягається при плануванні складу МТП на перспективу, коли є необхідність оцінити доцільність змін у технології та його складі. Порядок і приклади реалізації цього методу можна знайти у спеціальній і навчальній літературі з математичного моделювання економічних процесів у сільському господарстві.

Розрахунково-конструктивний метод орієнтований на прості обчислювальні засоби. У ситуаціях, що не потребують суттєвих змін виробничої програми, застосування цього методу дозволяє одержувати рішення близькі до оптимальних. Загальний принцип розрахунково-конструктивного методу – визначення потреби в окремих видах сільськогосподарської техніки за найбільш напруженим періодом. Для тракторів загального призначення таким періодом є час осінньої оранки. Потреба в універсально-просапних тракторах визначається з урахуванням спеціалізації сільськогосподарського підприємства, термінів заготівлі кормів, міжрядного обробітку просапних культур, захисту багаторічних насаджень від шкідників, хвороб, бур'янів та інших агротехнічних заходів, строки виконання яких співпадають.

Тема 6. Планування ремонтів, технічних оглядів і зберігання техніки

Ефективне використання машинно-тракторного парку у сільськогосподарських підприємствах у значній мірі залежить від правильного планування та організації технічного обслуговування і ремонтів техніки. Вони передбачають здійснення комплексу заходів, що дозволяють уникнути передчасного зносу і поломки машин, забезпечують безперервну їх роботу протягом усього ремонтного терміну. Від своєчасного і якісного проведення технічного обслуговування багато у чому залежать продуктивність машин, рівень витрат на їх експлуатацію і ремонт.

Технічне обслуговування машинно-тракторного парку складається з обкатки нових машин, регулярного проведення технічних доглядів, систематичних оглядів і планово-попереджувальних ремонтів, правильного зберігання техніки. Основою системи технічного обслуговування є щозмінні (щоденні), сезонні і періодичні (планові) технічні догляди: щозмінні (щоденні) проводять перед початком роботи або у кінці робочого дня; сезонні проводять перед весняно-літньою і осінньо-зимовою експлуатацією техніки; періодичні (планові) проводять залежно від часу роботи двигуна (у мото-годинах), кількості витраченого основного палива (у кілограмах), обсягу виконаних робіт (в умовних еталонних гектарах).

Терміни проведення періодичних (планових) технічних доглядів (ТД-1, ТД-2, ТД-3) з урахуванням часу роботи двигуна визначають окремо для кожного трактора. Відхилення від встановлених термінів припускається у межах +10 % залежно від умов роботи машини. При

цьому необхідно враховувати, що еталонний трактор за 1 мото-годину роботи витрачає 16,3 кг дизельного палива.

Терміни проведення періодичних (планових) технічних доглядів з урахуванням кількості витраченого основного палива визначають на підставі часу роботи трактора і годинної витрати дизельного палива. Витрати палива найбільш повно відображають енергетичні витрати, що понесені трактором та, відповідно, його зношення.

Терміни проведення періодичних (планових) технічних доглядів можуть також визначатися за обсягом виконаних робіт в умовних еталонних гектарах. При цьому періодичність знаходиться у залежності від виробничих умов щодо окремих природно-кліматичних зон країни. У кожному конкретному господарстві вона встановлюється виходячи з годинної продуктивності агрегату і термінів проведення технічних доглядів, виражених у годинах роботи двигуна. При цьому необхідно враховувати, що еталонний трактор витрачає на один умовний еталонний гектар роботи 13,5 кг дизельного палива.

Тема 7. Планування оптимального поєднання галузей на підприємстві

Від раціонального сполучення галузей у сільськогосподарському підприємстві у значній мірі залежать результати його виробничої діяльності. У кожному господарстві дуже важливим є визначення найбільш ефективного набору і розмірів головних, додаткових і підсобних галузей.

При оцінці оптимального варіанту спеціалізації і сполучення галузей використовують такі основні критерії: обов'язкове виконання плану продажу продукції згідно договорів (контрактів); максимальне врахування ґрунтово-кліматичних та економічних особливостей господарства; раціональне використання і підвищення родючості сільськогосподарських угідь; раціональне використання трудових ресурсів і зменшення фактору сезонності сільськогосподарського виробництва (особливо у рослинництві); збільшення обсягів виробництва продукції при мінімальних витратах праці і матеріально-технічних ресурсів; досягнення мінімуму капітальних вкладень на одиницю продукції або на одиницю земельної площі чи голову худоби при постійному підвищенні урожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тварин; забезпечення внутрішніх потреб сільськогосподарського підприємства у продуктах харчування, засобах виробництва, обслуго-

вування населення тощо; максимальний прибуток сільськогосподарського підприємства у цілому та його окремих галузей.

Визначити раціональне сполучення галузей у сільськогосподарському підприємстві можна двома способами: розрахунковим (традиційним) та економіко-математичним (за допомогою побудови і рішення на ЕОМ оптимізаційної моделі).

Плануючи галузеву структуру кожне сільськогосподарське підприємство будь-якого виробничого типу теоретично може мати найраціональніше сполучення галузей, однак на його вибір суттєво впливають виробничі обмеження. Поєднанню цих двох складових може сприяти такий методичний підхід. Один з найкорисніших способів підготовки до ефективного довгострокового стратегічного планування для будь-якої організації полягає у тому, щоб спроектувати ідеальну форму організації, нехтуючи при цьому практичними перешкодами, що існують у реальній дійсності. Коли такий проект створено визначають, наскільки до нього можна наблизитися, і системно планують параметри просування до цього ідеалу.

Тема 8. Обґрунтування виробничої програми з тваринництва

Тваринництво являє собою групу галузей сільського господарства, основне призначення яких полягає у розведенні та вирощуванні різних видів тварин і птиці для отримання високоякісних продуктів харчування (молоко, м'ясо, яйця, мед та ін.), а також сировини для харчової і легкої промисловості. Тваринництво є однією зі стратегічних галузей не тільки сільського господарства, а й усього народного-господарського комплексу України, від якого залежить продовольча безпека держави і якість харчування населення та, відповідно, його здоров'я. Саме продукція тваринництва є джерелом повноцінних харчових білків, тому його стан і рівень розвитку значною мірою обумовлюють якісну складову частину білкового раціону українців.

У галузях тваринництва, так само як і в рослинництві, процес економічного відтворення тісно пов'язаний з процесом природного відтворення. Але цей природний процес можна значною мірою регулювати, змінюючи умови годівлі, утримання тварин і птиці, поліпшуючи породні характеристики. Правильна організація відтворення стада як складовий елемент системи тваринництва забезпечує ефективне використання маточного поголів'я, збільшення виходу припло-

ду та його збереженість, розширене відтворення у заданих темпах і структурних пропорціях.

Відтворення стада – це регулярна заміна поголів'я, що вибуло зі стада, продуктивнішим такого ж призначення. У результаті відбуваються як кількісні, так і якісні зміни у стаді (поліпшується породний склад, підвищується його продуктивність).

Розрізняють просте і розширене відтворення. За простого відтворення стада заміна вибракуваного поголів'я (за віком, станом здоров'я, продуктивністю тощо) відбувається в тих самих обсягах (іноді для простого відтворення використовують термін «ремонт стада»). За розширеного відтворення відбувається систематична заміна вибракуваних тварин новими, але у більшій кількості та кращої якості щодо породності, класності, продуктивності (іноді для розширеного відтворення використовують термін «інтенсивна форма розширеного відтворення»).

Правильну організацію відтворення стада визначає низка природних та організаційно-економічних умов. До природних належать: тривалість життя і виробничого використання тварин; вік досягнення статевої зрілості у маток до першого парування; тривалість вагітності; терміни настання охоти після розплоду; кількість голів приплоду за один цикл розплоду; скоростиглість.

До організаційно-економічних умов відтворення стада відносять: договірні зобов'язання щодо реалізації відповідних видів продукції; планова передача (надходження) молодняку за міжгосподарськими зв'язками і договорами; ресурсне забезпечення запланованого приросту продуктивності тваринництва (інвестиції, матеріально-технічні і трудові ресурси); забезпечення кормовою базою; реалізація надремонтного молодняку і вибракуваних тварин; кількість розплодів за рік; календарні терміни парування і надходження приплоду.

Тема 9. Планування забезпечення тваринництва кормами

Корми – важлива складова затрат на виробництво продукції тваринництва. Їх частка у собівартості молока становить 40–60 %, м'яса великої рогатої худоби та свиней 65–75 %, м'яса птиці – 70–75 %, яєць – 50–65 %. Дефіцит кормів, кормового білка, низька організація технології годівлі обумовлює зниження продуктивності тварин, їх захворюваність, зниження породних характеристик потомства. У результаті це призводить до зниження економічної ефективності тваринництва, його конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і

на зовнішньому ринках. Для сільськогосподарських підприємств усіх форм власності в сучасних умовах значення кормовиробництва збільшується, оскільки забезпеченість кормами залишається основним лімітуючим фактором реалізації досить високого генетичного потенціалу продуктивності тварин і подальшого розвитку галузі.

Тип годівлі обумовлюється питомою вагою груп кормів за поживною цінністю у річному раціоні або в окремому періоді; його назва визначається тими кормами або групою кормів, які переважають у раціоні. Для великої рогатої худоби у різних зонах України застосовують різні типи годівлі: силосний, силосно-коренеплодний, силосно-жомовий, силосно-сінажно-концентратний та ін.

Тип годівлі сільськогосподарських тварин тісно пов'язаний з системою землеробства і кормовиробництва, обумовлюється нею і у той же час впливає на її розвиток та удосконалення. Великий вплив на тип годівлі великої рогатої худоби та овець справляє наявність і продуктивність природних кормових угідь – сіножатей і пасовищ.

У свинарстві та птахівництві склався такий тип годівлі, за якого питома вага концентрованих кормів у загальній поживності раціону перевищує 75 %. У вівчарстві переважають зелені і грубі корми.

Раціональним є той тип годівля, який задовольняє потребу тварин у поживних речовинах, потребує мінімальної кормової площі у розрахунку на одиницю тваринницької продукції та мінімальних витрат праці і коштів на виробництво і приготування кормів.

Тема 10. Обґрунтування виробничої програми з рослинництва

Рослинництво у сільськогосподарських підприємствах передбачає вирощування великої кількості сільгоспкультур, які об'єднують у чотири однорідні групи: зернові і зернобобові; технічні; картопля, овочі і баштанні; кормові.

Структура посівних площ – це співвідношення площ, зайнятих окремими сільськогосподарськими культурами або їх однорідними групами. Якщо у сільськогосподарському підприємстві немає чистих парів, то поняття структури посівних площ і використання ріллі фактично співпадають.

Структура посівів справляє вплив на урожайність, загальну продуктивність землі, стан кормової бази і розвиток тваринництва та у підсумку визначає рівень виробництва продукції кожного сільськогосподарського підприємства. Вона складається під впливом багатьох

факторів, але до головних з них відносять: природно-кліматичні умови; структура сільськогосподарських угідь; якість земель сільськогосподарського призначення (особливо ріллі); спеціалізація; планові обсяги виробництва продукції; забезпеченість засобами виробництва і трудовими ресурсами.

При розробці раціональної структури посівних площ необхідно кращі ділянки ріллі відводити під найбільш цінні, економічно вигідні культури. Раціональна структура посівних площ повинна забезпечувати: з організаційної точки зору – виробництво запланованої кількості зерна, овочів, картоплі, технічних і кормових культур у необхідному для господарства асортименті; з агрономічної – розташування усіх культур по кращим попередникам і можливість застосування передових агротехнічних заходів; з економічної – найбільш продуктивне використання ріллі, основних засобів, робочої сили, а також виробництво найбільшої кількості продукції за найменших витрат праці і матеріально-грошових засобів.

Структура посівних площ є одним з найбільш гнучких елементів системи землеробства. Її удосконалення спрямоване на збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, а також зниження трудових і матеріально-грошових витрат на її одиницю. На практиці вона здійснюється двома шляхами. Перший – це заміна низько урожайних культур і сортів високо урожайними за незмінної системи ведення господарства у цілому. Другий шлях пов'язаний з перебудовою системи ведення господарства, поглиблення міжгосподарської і внутрішньогосподарської спеціалізації, що змінює склад і співвідношення галузей, взаємозв'язок між рослинництвом і тваринництвом. Це викликає організаційні зміни у господарстві, у тому числі і у структурі посівних площ.

Тема 11. Планування підсобних промислових виробництв

Головне призначення підсобних промислових галузей – це побудова раціональної галузевої структури сільськогосподарського підприємства та забезпечення ефективного функціонування головних і додаткових галузей. Це, як правило, несільськогосподарське виробництво. Основними напрямками розвитку підсобних галузей у господарствах є наступні: доробка, переробка, зберігання і реалізація сільськогосподарської продукції, що виробляється у господарстві; виробництво промислової та іншої продукції з несільськогосподарської сировини та надання культурно-побутових послуг населенню.

Раціональне поєднання та ефективне функціонування галузей сільськогосподарського підприємства можливе лише за умови їх правильного поєднання, яке ґрунтується на певних принципах, що обумовлюють взаємозалежність використання спорідненої продукції, однотипних технічних засобів, рівномірність використання трудових ресурсів протягом року. Основними такими принципами є: використання побічної продукції та відходів однієї галузі іншою (солома, полова, сухі стебла кукурудзи, гичка буряків, зерновідходи, висівки, шрот (макуха), нестандартна картопля та овочі, відвійки, гній, пташиний послід тощо); зменшення сезонності робіт у рослинництві можливе за рахунок завантаження робітників у зимовий період у підсобних промислових галузях технологічно не пов'язаних з сільськогосподарським виробництвом та використання основних працівників цих галузей у напружені періоди робіт у рослинництві (наприклад, в овочівництві і садівництві); поєднання рослинницьких галузей та окремих груп сільськогосподарських культур з різними термінами виконання агротехнічних заходів (рільництво, овочівництво, садівництво), що сприяє більш рівномірному і повному використанню техніки і робочої сили протягом господарського року; взаємоузгодженість використання земельних угідь різними галузями, що сприяє підвищенню родючості ґрунтів за рахунок впровадження різних видів сівозмін; рівномірність надходження грошових коштів досягається за рахунок такого поєднання галузей, яке дає змогу здійснювати реалізацію товарної сільськогосподарської продукції протягом усього календарного року.

Тема 12. Планування допоміжних та обслуговуючих підрозділів

Допоміжні та обслуговуючі підрозділи виконують роботи, які, насамперед, забезпечують необхідні умови для нормального перебігу основних виробничих процесів. У сільськогосподарських підприємствах до них належать: автомобільний парк, жива тяглова сила, ремонтні майстерні, будівельні виробництва, електро-, водопостачання, газове і теплове господарство тощо. Основне їх призначення – забезпечення необхідних умов для нормального функціонування основних та додаткових галузей господарства, продовження процесу виробництва, підтримання основних засобів у технічно справному стані, забезпечення транспортних технологічних зв'язків між етапами робіт, ре-

монт будівель і споруд, будівництво нових об'єктів виробничого та іншого призначення, надання послуг населенню.

Планування обслуговуючих виробництв має певні особливості. По-перше, їхні розміри і планові обсяги робіт та послуг визначаються насамперед потребою головних і допоміжних галузей господарства, а також його соціальної інфраструктури у певних послугах, оскільки функціонування обслуговуючих виробництв підпорядковане забезпеченню нормальної виробничої та соціальної діяльності підприємства. По-друге, собівартість продукції обслуговуючих виробництв є частинною витратна виробництво продукції, тому її планування має бути завершено раніше планування собівартості продукції рослинництва, тваринництва і промислового виробництва, до розподілу загальновиробничих і загальногосподарських витрат. Якщо витрати загальних обслуговуючих виробництв включаються до витрат з інших виробництв, а їх планова собівартість не обчислена, то ці роботи оцінюють за фактичною собівартістю року, що передує плановому. У першу чергу визначають собівартість робіт із тих виробництв, послуги яких більше впливають на розмір витрат інших виробництв. По-третє, на обслуговуючі виробництва не розподіляються загальновиробничі та загальногосподарські витрати.

Практичне заняття – форма навчального заняття, під час якого здійснюється детальний розгляд здобувачами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формуються вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідно сформульованих завдань.

Перелік тем практичних занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни (табл. 3). Проведення практичного заняття ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі для виявлення ступеня оволодіння здобувачами теоретичних положень, наборі завдань різної складності для розв'язання їх на занятті.

Практичне заняття передбачає проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок здобувачів, постановку загальної проблеми викладачем та її спільне обговорення, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання.

3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми заняття	Кількість годин	
		д/ф	з/ф
1.	Підготовчий етап складання поточного плану розвитку сільськогосподарського підприємства	2	0,5
2.	Складання виробничої програми по тваринництву	2	0,5
3.	Планування потреби у кормах та підстилці від урожаю планового до урожаю майбутнього року	2	0,5
4.	Планування потреби у кормах та підстилці на календарний рік	2	0,5
5.	Програмування ресурсної урожайності сільськогосподарських культур	2	0,5
6.	Розрахунок посівних площ під кормові культури	2	0,5
7.	Складання виробничої програми по рослинництву	2	0,5
8.	План забезпечення кормами у період літнього утримання тварин (зелений конвеєр)	2	0,5
9.	Потреба і вартість насіння для посіву культур під урожай планового та наступного року	2	0,5
10.	План використання продукції рослинництва	2	0,5
11.	План використання добрив та розрахунок їх вартості	2	0,5
12.	План придбання та використання пестицидів для боротьби з шкідниками та хворобами рослин і бур'янами	2	0,5
	Разом	24	6

Оцінки, отримані здобувачем на окремих практичних заняттях, враховуються при виставленні підсумкової оцінки з навчальної дисципліни.

Необхідною складовою успішного засвоєння матеріалу навчальної дисципліни «Планування діяльності підприємств» є **самостійна робота** здобувачів з науковою і спеціальною літературою, нормативно-правовими актами, статистичними матеріалами різних рівнів управління.

Основні види самостійної роботи, що пропонуються здобувачам:

1. Вивчення лекційного матеріалу.
2. Робота з опрацювання рекомендованої літератури.
3. Вивчення основних термінів та понять за темами дисципліни.
4. Підготовка до практичних занять, дискусій, роботи у малих групах.

Контрольна перевірка кожним здобувачем особистих знань здійснюється за питаннями для самоконтролю.

При заочній формі навчання технологія ведення самостійної роботи здобувачів аналогічна денній (табл. 4).

4. Теми для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми заняття	Кількість годин	
		д/ф	з/ф
1.	Суть планування та його місце у менеджменті виробничого підприємства	4,2	6,3
2.	Необхідність планування на підприємстві	4,2	6,3
3.	Принципи планування	4,2	6,3
4.	Система планування та види планів на підприємстві	4,2	6,3
5.	Особливості планування за різних форм господарювання	4,2	6,3
6.	Етика планування. Особисті якості плановика	4,2	6,3
7.	Суть, завдання, зміст і показники поточних (річних) планів	4,2	6,3
8.	Виробничі бюджети	4,8	7,2
9.	Обґрунтування змін у галузевій структурі підприємства і перспектив розвитку його окремих галузей	4,2	6,3
10.	Обґрунтування планової продуктивності у тваринництві	4,2	6,3
11.	Планування відтворення стада, виробництва і використання продукції	4,2	6,3
12.	Планування використання земельних угідь, підвищення їхньої родючості	4,3	6,3
13.	Обґрунтування вибору і розмірів підсобних промислових виробництв	4,3	6,3
14.	Планування обсягів виробництва і асортименту продукції	4,3	6,3
15.	Планування вантажоперевезень та особливості їх планування	4,3	6,3
16.	Планування витрат і собівартості автотранспортних робіт	4,3	6,3
17.	Планування роботи живого тягла	4,3	6,3
	Разом	72	108

4. Форми навчання

Під час вивчення навчальної дисципліни «Планування діяльності підприємств» можуть використовуватися такі **форми навчання**:

1. Група методів за джерелом інформації і сприйняття навчальної інформації – **словесні** (лекція, бесіда, розповідь), **наочні** (ілюстрація, демонстрація), **практичні** (виконання конкретних прикладних розрахунків).

2. Група методів за логікою передачі і сприйняття навчального матеріалу: **індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні**.

3. Група методів за ступенем самостійного мислення при засвоєнні знань – **репродуктивні, продуктивні**, а саме: **дослідницькі, пошукові, частково-пошукові**.

4. Група методів за ступенем управління навчальним процесом: навчання під керівництвом викладача, самостійна робота з підручниками і науковою літературою, текстами лекцій, практичних і семінарських занять; робота з комп'ютером; виконання письмових завдань; прикладні дослідження.

Лекція – логічно вивершений, науково обґрунтований і систематизований виклад певного наукового або науково-методичного питання, ілюстрований, за необхідності, засобами наочності та демонстрацією дослідів. Лекція є однією з основних організаційних форм навчальних занять і, водночас, методів навчання.

Лекція із застосуванням ігрових методів – застосовуються методи мозкової атаки, методи конкретних ситуацій та інші, коли здобувачі самі формулюють проблему, і самі намагаються її вирішити.

Семінари – форма навчального заняття, при якій викладач організує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких здобувачі готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Семінарські заняття можуть проводитися у формі бесіди, рецензування та обговорення рефератів і доповідей, дискусій тощо.

Практичні заняття – форма навчального заняття, на якому викладач організує детальний розгляд здобувачами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання сформульованих завдань.

Індивідуальне заняття – форма навчального заняття, що проводиться з окремими здобувачами з метою підвищення рівня їх підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей.

Рольові ігри – форма активізації здобувачів, за якої вони задіяні в процесі інсценізації певної виробничої ситуації у ролі безпосередніх учасників подій.

Консультація – форма навчального заняття, при якій здобувач отримує відповіді від викладача на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування (проводяться протягом семестру – поточні та екзаменаційні консультації).

5. Індивідуальне завдання

Виконання **індивідуального завдання (ІЗ)** може здійснюватися у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль тощо.

Індивідуально-консультативна робота за теоретичною частиною навчальної дисципліни «Планування діяльності підприємств» проводиться у вигляді:

- індивідуальних консультацій (запитання – відповідь стосовно проблемних питань теоретичного матеріалу дисципліни);
- групових консультацій (розгляд типових прикладів, практики впровадження та використання нових методик у виробничу практику).

Індивідуально-консультативна робота за практичною частиною навчальної дисципліни проводиться у вигляді:

- індивідуальних консультацій (розгляд практичних завдань стосовно яких виникли запитання);
- групових консультацій (розгляд практичних ситуацій, рольових ігор, які потребують колективного обговорення).

Індивідуально-консультативна робота для комплексної оцінки засвоєння програмного матеріалу може проводитися у вигляді:

- ✓ індивідуального захисту індивідуальних завдань;
- ✓ підготовки рефератів для виступу на науковому семінарі;
- ✓ підготовка рефератів для виступу на науковій конференції.

6. Питання для підсумкового контролю знань, що охоплюють зміст робочої програми дисципліни

1. Предмет і об'єкт навчальної дисципліни «Планування діяльності підприємств».
2. Основні завдання вивчення дисципліни.
3. Зв'язок дисципліни з іншими фундаментальними, природничими, економічними, технічними і технологічними науками.
4. Методологічна основа вивчення дисципліни.
5. Основні економічні закони, що використовують під час вивчення дисципліни.
6. Методи досліджень та особливості їхнього застосування.
7. Особливості землі, як основного засобу виробництва у сільському господарстві.
8. Зв'язок з біологічними циклами росту й розвитку рослин і тварин.
9. Сезонність сільськогосподарського виробництва.
10. Залежність від природних умов.
11. Значення водних ресурсів у технологічному процесі виробництва продукції.
12. Речова субстанція продукції сільського господарства.
13. Диференціація і диверсифікація технологій виробництва продукції.
14. Особливості використання технічних засобів у сільськогосподарських підприємствах.
15. Використання частки сільськогосподарської продукції у подальших циклах виробництва.
16. Вплив економічної ефективності на планування діяльності сільськогосподарських підприємств.
17. Вплив соціальної неоднорідності сільського населення на процеси планування виробничої діяльності.
18. Особливості планування за різних суспільно-економічних формацій.
19. Основні принципи планування.
20. Система внутрішньогосподарського планування.
21. Вихідна інформаційна база системи внутрішньогосподарського планування.
22. Перспективні плани.
23. Порядок розробки поточного (річного) плану.

24. Оперативне планування поточної діяльності.
25. Періоди оперативного планування у рослинництві.
26. Особливості оперативного планування у тваринництві.
27. Порядок складання планів-нарядів.
28. Особливості застосування різних методів визначення потреби сільськогосподарських підприємств у техніці.
29. Еталонний трактор та умовний еталонний гектар.
30. Складання технологічних карт вирощування і збирання сільськогосподарських культур.
31. Визначення потреби в тракторах, самохідних комбайнах і робочих машинах.
32. Порядок складання графіка завантаження сільськогосподарських машин.
33. Види технічних доглядів.
34. Планування технічних доглядів машинно-тракторного парку.
35. Планування поточних і капітальних ремонтів машинно-тракторного парку.
36. Планування зберігання сільськогосподарської техніки.
37. Визначення галузі сільськогосподарського підприємства.
38. Класифікація і склад галузей.
39. Економічний зміст головних, додаткових і підсобних галузей.
40. Принципи раціонального співвідношення галузей у сільськогосподарському підприємстві.
41. Критерії оптимального варіанта спеціалізації і поєднання галузей у сільськогосподарському підприємстві.
42. Методи визначення раціонального поєднання галузей у сільськогосподарському підприємстві.
43. Етапи планування галузевої структури сільськогосподарського підприємства за традиційною методикою.
44. Особливості планування галузевої структури сільськогосподарського підприємства з використанням економіко-математичного методу.
45. Виробничі типи сільськогосподарських підприємств.
46. Такі, що склалися, і раціональні типи сільськогосподарських підприємств.

47. Порядок виділення виробничих типів сільськогосподарських підприємств.
48. Основні типи сільськогосподарських підприємств у різних природно-економічних районах України.
49. Кризові явища в розвитку тваринництва за доби державної незалежності.
50. Основні напрямки відродження тваринництва в Україні.
51. Напрямки впровадження досягнень науково-технічного прогресу в умовах інтенсифікації тваринництва.
52. Сучасні передові тенденції у розвитку кормовиробництва і годівлі.
53. Напрямки розвитку селекційно-племінної роботи у різних галузях тваринництва.
54. Значення поглиблення спеціалізації і підвищення рівня концентрації в інтенсифікації тваринництва.
55. Значення правильної організації відтворення стада.
56. Природні умови відтворення стада.
57. Організаційно-економічні умови відтворення стада.
58. Структура стада та фактори, що впливають на її формування.
59. Обороти стада та методологічна основа їх складання.
60. Особливості складання оборотів стада у різних галузях тваринництва.
61. Значення кормів у формуванні собівартості продукції тваринництва.
62. Кормова база сільськогосподарських підприємств і джерела її формування.
63. Зоотехнічний, агрономічний, технічний та організаційно-економічний складники кормової бази.
64. Основні принципи планування та організації виробництва кормів у сільськогосподарських підприємствах.
65. Групи кормів та джерела їхнього формування.
66. Показники, що характеризують стан кормової бази сільськогосподарського підприємства.
67. Зоотехнічна та економічна оцінка кормових культур.
68. Умови формування типу годівлі сільськогосподарських тварин і птиці.
69. Вихідна база для планування типу і норм годівлі.

70. Система кормовиробництва.
71. Методи планування загальної потреби в кормах у сільськогосподарському підприємстві.
72. Планування потреби в кормах на господарський рік (від урожаю планового до урожаю майбутнього року).
73. Розміри страхових запасів під час планування потреби в кормах на господарський рік.
74. Планування потреби в кормах на календарних рік.
75. Розподіл потреби в кормах на календарний рік за періодами.
76. Методологія планування посівних площ кормових культур.
77. Особливості використання побічної продукції рослинництва під час планування кормової бази.
78. Планування покриття потреби в зелених кормах у період літнього утримання (зелений конвеєр).
79. Причини погіршення якісних показників кормів у технологічному ланцюгу «виробництво – зберігання – приготування – згодовування».
80. Організація виробництва, зберігання і згодовування сіна, сінажу і силосу.
81. Технічне забезпечення різних схем виробництва, зберігання та згодовування сіна, сінажу і силосу.
82. Сучасні інноваційні технології виробництва, зберігання і згодовування різних видів кормів.
83. Особливості екстенсивного та інтенсивного напрямків розвитку кормовиробництва.
84. Складники інтенсивного розвитку кормовиробництва.
85. Особливості інтенсифікації луко-пасовищного, польового та промислового кормовиробництва.
86. Значення рослинництва в економіці сільськогосподарських підприємств.
87. Шляхи збільшення виробництва конкурентоспроможної продукції рослинництва.
88. Умови впровадження сучасних інтенсивних технологій вирощування і збирання сільськогосподарських культур.
89. Методологія оцінки економічної ефективності технологій у рослинництві.
90. Структура посівних площ сільськогосподарських культур.

91. Фактори, що впливають на планування структури посівних площ у сільськогосподарських підприємствах.
92. Які вимоги повинна забезпечувати раціональна структура посівних площ?
93. Система сівозмін у сільськогосподарському підприємстві.
94. Які вимоги враховують під час планування системи сівозмін?
95. Порядок планування системи сівозмін.
96. Типи сівозмін у сільськогосподарських підприємствах.
97. Умови, що визначають вибір типів і видів сівозмін.
98. Особливості планування позасівозмінних ділянок.
99. Методологія організаційно-економічної оцінки структури посівних площ, сільськогосподарських культур та окремих агротехнічних заходів.
100. Які показники застосовують для порівняльної економічної оцінки сівозмін?
101. Методологія визначення річного економічного ефекту від запланованих або таких, що здійснені, агротехнічних заходів.
102. Етапи розвитку підсобної промислової діяльності у сільськогосподарських підприємствах України.
103. Природні та організаційні передумови розвитку підсобного виробництва на селі.
104. Основні задачі організації підсобного промислового виробництва в сучасних умовах реформування вітчизняного АПК.
105. Класифікаційні ознаки підсобних промислових виробництв у сільськогосподарських підприємствах.
106. Принципи організації підсобної промислової діяльності на селі.
107. Особливості планування підсобної промислової діяльності.
108. Особливості використання різних видів транспорту в сільськогосподарських підприємствах.
109. Види транспортних робіт у сільськогосподарських підприємствах.
110. Класифікація сільськогосподарських вантажів.
111. Характеристика дорожніх умов у сільській місцевості.
112. Методика розрахунку потреби сільськогосподарського підприємства в транспортних засобах.
113. Показники ефективності використання автопарку.

114. Методичні підходи до визначення потреби сільськогосподарського підприємства в пально-мастильних матеріалах.

115. Визначення комплексної ціни 1 ц пально-мастильних матеріалів.

116. Організація нафтового господарства в сільськогосподарських підприємствах.

117. Шляхи економії пально-мастильних матеріалів у сільськогосподарських підприємствах.

118. Організація електрогосподарства в сільськогосподарських підприємствах.

119. Визначення потреби сільськогосподарського підприємства в електричній енергії.

120. Показники ефективності роботи електрогосподарства сільськогосподарського підприємства.

7. Методи контролю

Під час вибору критеріїв оцінки засвоєння здобувачем програми навчальної дисципліни «Планування діяльності підприємств» враховується виконання програми і засвоєння матеріалу в частині лекційних і практичних занять, а також виконання передбаченої програмою самостійної роботи.

Усі види контролю (усне опитування, поточна перевірка індивідуальних завдань) тісно пов'язані та організуються так, щоб стимулювати ефективну самостійну роботу здобувачів і забезпечити об'єктивне оцінювання рівня їх знань.

Після закінчення вивчення курсу підсумковий контроль з дисципліни проводиться у формі екзамену і здобувач може набрати протягом семестру в точках контролю до 60 балів включно (табл. 5, 6).

5. Розподіл балів, які отримують здобувачі

Поточний контроль та самостійна робота	Всього балів
Тема 1. Мета і завдання вивчення дисципліни, дисципліни, методи і прийоми досліджень	5
Тема 2. Галузеві особливості планування діяльності підприємств	5
Тема 3. Зміст та організація внутрішньогосподарського планування	5
Тема 4. Поточне та оперативне планування	5
Тема 5. Планування потреби в основних засобах	5
Тема 6. Планування ремонтів, технічних оглядів і зберігання техніки	5
Тема 7. Планування оптимального поєднання галузей на підприємстві	5
Тема 8. Обґрунтування виробничої програми з тваринництва	5
Тема 9. Планування забезпечення тваринництва кормами	5
Тема 10. Обґрунтування виробничої програми з рослинництва	5
Тема 11. Планування підсобних промислових виробництв	5
Тема 12. Планування допоміжних та обслуговуючих підрозділів	5
За підсумками розділів	60
Екзамен	40
Загальна рейтингова оцінка	0-100

6. Шкала (національна та ECTS) оцінювання рівня знань і навичок

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для іспиту, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання:

«Відмінно» (90-100 балів) – здобувач виявляє всебічні системні і глибокі знання програмного матеріалу, вільно оперує матеріалом, чітко володіє понятійним апаратом, уміє аналізувати і робити висновки;

«Дуже добре» (82-89 бали) – здобувач виявляє широкий професійний кругозір, уміння логічно мислити, виявляє достатньо системне і глибоке знання програмного матеріалу, чітко володіє понятійним апаратом, проте у відповідях допускаються окремі неточності, які не змінюють суті питання;

«Добре» (74-81 бали) – здобувач виявляє достатньо глибоке знання програмного матеріалу, володіє понятійним апаратом, вміє аргументувати свої відповіді, проте у відповідях допускаються неточності, які впливають на чіткість;

«Задовільно» (64-73 бали) – здобувач виявляє не достатньо глибоке знання програмного матеріалу, в основному володіє основним понятійним апаратом, але допускає принципові помилки;

«Достатньо» (60-63 бали) – здобувач виявляє слабкі знання, у відповідях не точно формулює причинно-наслідкові зв'язки між явищами і процесами, оперування фактами відбувається на рівні запам'ятовування, допускаються значні помилки;

«Незадовільно» (35-59 бали) – здобувач виявляє значні прогалини в знаннях основного програмного матеріалу, у володінні окремими поняттями, не знає більшої частини фактичного матеріалу, не вміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між явищами і процесами, завчивши матеріал без його усвідомлення;

«Не зараховано» (0-34 бали) – здобувач не розуміє суті питань, виявляє прогалини в знаннях основного навчального матеріалу, допускає принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань, що свідчить про необхідність обов'язкового повторного вивчення дисципліни.

8. Навчально-методичні засоби вивчення дисципліни

1. Силабус навчальної дисципліни.
2. Робоча програма навчальної дисципліни.
3. Конспект лекцій з навчальної дисципліни.
4. Методичні вказівки до практичних занять.
5. Методичні вказівки для самостійної роботи.
6. Робочий зошит для практичних занять і самостійної роботи.
7. Методичні рекомендації до виконання та захисту кваліфікаційної роботи здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент».

9. Список рекомендованої літератури

Основна

1. Березівський П.С., Михалюк Н.І. Організація, прогнозування та планування агропромислового комплексу : навч. посіб. Львів : Магнолія Плюс, 2004. 443 с.
2. Дробот В.І., Мартьянов В.П., Соловйов М.Ф., Токар А.В., Шиян В.Й. Бізнес-план розвитку сільськогосподарського підприємства : навч. посіб. Київ : Мета, 2003. 336 с.
3. Ільчук М.М., Зрібняк Л.Я., Мельник С.І. Організація і планування сільськогосподарського виробництва : навч. посіб. Миколаїв : Іліон, 2005. 360 с.
4. Мартьянов В.П., Соловйов М.Ф., Токар А.В., Шиян В.Й.. Бізнес-план розвитку сільськогосподарського підприємства методичні рекомендації : навч. посіб. Харків : ХДАУ, 2001. 262 с.
5. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві : підручник. Київ : КНЕУ, 2000. 372 с.
6. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві : підручник. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : КНЕУ, 2004. 495 с.
7. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві : навч.-метод. посіб. Київ : КНЕУ, 2002. 280 с.
8. Петров В.М. Організація виробництва та планування діяльності на підприємствах АПК : навч. посіб. Харків : Майдан, 2016. 362 с.
9. Шкільов О.В., Балан О.Д., Ткачук В.А. Організація виробництва і планування підприємницької діяльності в сільськогосподарських підприємствах : навч. посіб. Київ : ННЦ ІАЕ, 2005. 170 с.
10. Швайка Л.А. Планування діяльності підприємства : навч. посіб. Львів : Магнолія Плюс, 2004. 268 с.

Додаткова

1. Бусенко О.Т., Столюк В.Д., Штомпель М.В. Технологія виробництва продукції тваринництва : підручник. Київ : Аграрна освіта, 2001. 432 с.
2. Гуторов А.О. Економічне обґрунтування раціональних розмірів сільськогосподарських підприємств: теорія та практика : монографія. Харків : Міськдрук, 2012. 377 с.
3. Єрмаков О.Ю. Організація сільськогосподарського виробництва : навч.-метод. посіб. / 2-е вид., перероб. та доп. Київ : НАУ, 2007. 266 с.

4. Іваненко Ф.В. Системи технологій у тваринництві : навч.-метод. посіб. Київ : КНЕУ, 2001. 186 с.

5. Канінський П.К. Розвиток спеціалізації та кооперації в тваринництві зони Лісостепу : монографія. Київ : ІАЕ, 2003. 446 с.

6. Хорунжий М.Й. Організація агропромислового комплексу : підручник. Київ : КНЕУ, 2001. 382 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

2. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

3. Земельний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

4. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

5. Про захист прав покупців сільськогосподарських машин: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/900-IV#Text>

6. Про колективні договори і угоди: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12#Text>

7. Про кооперацію: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text>

8. Про фінансовий лізинг: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text>

9. Про оплату праці: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр#Text>

10. Про оренду землі: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>

11. Про особисте селянське господарство: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. Мета і завдання вивчення дисципліни.....	6
2. Структура навчальної дисципліни.....	11
3. Програма навчальної дисципліни.....	12
4. Форми навчання.....	27
5. Індивідуальне завдання.....	28
6. Питання для підсумкового контролю знань, що охоплюють зміст робочої програми дисципліни.....	29
7. Методи контролю.....	35
8. Навчально-методичні засоби вивчення дисципліни.....	37
9. Список рекомендованої літератури.....	38

Навчальне видання

ПЕТРОВ Вадим Миколайович

ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Методичні вказівки до проведення практичних занять

Формат 60×84/16. Гарнітура Times New Roman
Папір для цифрового друку. Друк ризографічний.
Ум. друк. арк. 2,4.
Наклад ____ .
Державний біотехнологічний університет
61002, м. Харків, вул. Алчевських, 44